

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства
та природокористування
Кафедра українознавства

06-10-15

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до семінарських занять з
навчальної дисципліни

«Історія та культури України»

для здобувачів вищої освіти усіх спеціальностей НУВГП
заочної форми навчання

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Схвалено
науково-методичною
радою НУВГП
Протокол № 4 від 19.06.2019 р.

Рівне – 2019

Методичні вказівки до семінарських занять з навчальної дисципліни «Історія та культура України» для здобувачів вищої освіти усіх спеціальностей НУВГП заочної форми навчання / Клинова-Дацюк Г. Д. – Рівне : НУВГП, 2019. – 30 с.

Укладач:

Клинова-Дацюк Г. Д., кандидат історичних наук, доцент

Рецензент:

Цибульський В. І. кандидат історичних наук, доцент

Відповідальний за випуск:

Малевиц Л. Д., кандидат філологічних наук, завідувач кафедри українознавства.

ЗМІСТ

I. Вступ.....	3
II. Теми семінарських занять.....	3
1. Київська Русь. Галицько-Волинське князівство.....	4
2. Русь-Україна у XIV – першій половині XVII ст. Доба Ренесансу.....	8
3. Державно-політичний та культурний розвиток українських земель у середині XVII – XVIII ст. Козацьке бароко.....	12
4. Національно-культурне відродження наприкінці XVIII – на початку XX ст.....	16
5. Національна революція та боротьба за українську державність у 1917-1921 рр.....	23
III. Критерії оцінювання.....	26
IV. Екзаменаційні питання з дисципліни.....	27

© Клинова-Дацюк Г. Д, 2019

© Національний університет
водного господарства
та природокористування, 2019

I. ВСТУП

Метою навчальної дисципліни «Історія та культура України» є осмислення майбутніми фахівцями сутності, змісту основних періодів розвитку українського державотворення та національної культури, її місце в світовому просторі.

Визначальною рисою навчальної дисципліни є те, що історія та культура України подаються у контексті розвитку європейської історії та культури.

Дані методичні поради покликані допомогти у вивченні тем, які виносяться згідно з робочою програмою на семінарські заняття. Для успішної підготовки до занять у методичних вказівках містяться теми та плани занять, рекомендації щодо підготовки окреслених завдань, основні дати та поняття. До кожної теми заняття вказана основна та спеціальна література. Окремо подано критерії оцінювання видів роботи на заняттях та перелік екзаменаційних питань.

Навчальна програма дисципліни «Історія та культура України» розрахована на студентів, котрі навчаються за освітньо-кваліфікаційними програмами підготовки бакалаврів. Зміст навчального курсу реалізується опануванням трьох блоків: теоретичного, практичного та самостійної роботи.

II. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Загальна кількість годин – 120.

Лекції – 2 год.

Семінарські заняття – 10 год.

Самостійна робота – 108 год.

№ з/п	Назви тем семінарських занять	Кількість годин
1.	Київська Русь. Галицько-Волинське князівство.	2
2	Русь-Україна у XIV – першій половині XVII ст. Доба Ренесансу.	2

3.	Державно-політичний та культурний розвиток українських земель у середині XVII – XVIII ст. Козацьке бароко.	2
4.	Національно-культурне відродження наприкінці XVIII – на початку XX ст.	2
5.	Національна революція та боротьба за українську державність у 1917-1921 рр.	2
	Разом	10

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №1

Тема: Київська Русь. Галицько-Волинське князівство

1. Утворення та розвиток Давньоруської держави у IX-X ст.
2. Піднесення і розквіт Київської Русі наприкінці X – середині XI ст.
3. Політична роздробленість Київської Русі (кінець X – середина XIII ст.).
4. Галицько-Волинська держава (1199 – 1349 рр.).
5. Культура Київської Русі та Галицько-Волинського князівства (освіта, наука, література, архітектура та образотворче мистецтво).

Методичні вказівки та завдання для самостійної роботи

У *першому* питанні назвіть причини виникнення держави у східних слов'ян, теорії походження (норманська, антинорманська, хозарська), основні напрям внутрішньої та зовнішньої політики князів Аскольда, Олега, Ігоря, Ольги, Святослава.

Під час висвітлення *другого* питання охарактеризуйте правління Володимира Великого та Ярослава Мудрого. Особливу увагу зверніть на реформи Володимира, зокрема військову, адміністративну та релігійну. Зазначте причини запровадження та обрання східного обряду християнства, його

значення. Проаналізуйте основні напрями зовнішньої політики князів.

У *третьому* питанні охарактеризуйте правління Ярославичів, зверніть увагу на з'їзди (снеми) князів та їх значення для розвитку держави. Проаналізуйте внутрішню та зовнішню політику Володимира Мономаха та Мстислава Володимировича. Окремо наголосіть на причинах феодалної роздробленості Київської Русі.

Відповідь на *четверте* питання розпочніть із характеристики Галицького і Волинського князівств у XI-XII ст., факторів виникнення Галицько-Волинської держави та основних напрямів внутрішньої та зовнішньої політики князів.

При висвітленні *п'ятого* питання розкажіть про вплив християнства на розвиток культури, поширення писемності, освіти, літератури та наукових знань Київської Русі. Охарактеризуйте основні архітектурні пам'ятки Київської Русі: історія створення та особливості будівництва: (Десятинна церква, Софійський собор, Михайлівський Золотоверхий монастир, Успенський собор у Києві, Спасо-Преображенський собор та церква Параскеви П'ятниці у Чернігові, Успенський собор та церква святого Пантелеймона в Галицько-Волинському князівстві). Розкрийте особливості іконописання в Київській Русі.

Основні поняття:

Берестяні грамоти – пам'ятки писемності Київської Русі XI-XV ст., написані на доступному дешевому матеріалі бересті (корі берези).

Варяги – давньоруська і візантійська назва жителів Скандинавії, відомих у Західній Європі під іменем норманів.

Віче – народні збори слов'ян у Київській Русі, на яких вирішувалися важливі громадські та державні справи.

Вотчина – одна із форм феодалної земельної власності в Київській Русі. Її власник мав право передати у спадок, продати, поділити тощо.

Графіті – видряпані на речах, стінах будівель написи та

малюнки.

Данина – давня назва натурального або грошового податку, що сплачувався підкореними племенами своїм переможцям. У 9 ст. київські князі перетворили данину на прямий державний податок, що сплачувався всім населенням держави.

Дитинець – найстаріша укріплена частина середньовічного міста, фортеця в центрі міста, укріплена стінами, валами та ровами.

Дружина - постійні збройні загони в Київській Русі.

Капище – культова споруда, місце поклоніння ідолам.

Книжкова мініатюра – малюнки та багатобарвні ілюстрації в рукописних книгах, а також декоративні елементи оформлення цих книг – ініціали, заставки та ін. Прикладами книжкової мініатюри (книжкового живопису) в Київській Русі можуть служити заставки Остромирового Євангелія та «Ізборника Святослава» тощо.

Літописи – історичні твори в Київській Русі, а згодом на українських, білоруських і російських землях, у яких розповідь велася по роках.

Мозаїка – зображення виконане з однорідних або різних за матеріалом частинок (камінь, смальта, кераміка тощо).

Норманська теорія – теорія, прихильники якої вважають норманів засновниками першої східнослов'янської держави. Творцями її були німецькі історики Г. Байер, Г. Міллер, А. Шлецер, які працювали у другій половині XVIII ст. у Петербурзькій академії наук. Протилежною є **антинорманська теорія** – прихильники якої (М. Грушевський, М. Брайчевський, М. Котляр) вважають, що задовго до приходу варягів у Подніпров'ї існували протидержавні утворення.

Полюддя – щорічний об'їзд у Київській державі князем з його дружиною власних володінь з метою збирання данини у X-XIII ст. Розмір полюддя не був чітко визначений, збирали його хутром, медом, воском.

Погост – адміністративно-територіальна одиниця в Київській Русі з середини X ст.; місце, куди з'їжджалися купці для торгів.

Плінфа – плоска цегла, з якої будували споруди в часи Київської Русі.

«Руська правда» – збірка стародавнього руського права, складена в Київській Русі XI-XII ст. на основі звичаєвого права.

Фібула – металева застібка, прикраса.

Фреска – розпис фарбами по свіжій вогкій штукатурці.

Християнство – одна з найбільших світових релігій поряд з ісламом та буддизмом.

Язичництво – дохристиянські релігійні вірування в багатьох богів, поклоніння явищам природи.

Ярлик – грамоти ханів Золотої Орди, що надавали право на управління окремими землями, залежними від них.

Основні дати:

882 р. – створення Київської Русі.

980 р. – початок правління князя Володимира Великого.

988 р. – запровадження християнства в Київській Русі.

1051 р. – призначення київським митрополитом Іларіона, першого русича на цій посаді.

1072 р. – Вишгородський з'їзд, ухвалення зводу руських законів «Правда Ярославичів».

1113 р. початок князювання в Києві Володимира Мономаха, укладання юридичних норм – «Статуту» («Уставу»).

1187 р. – перша згадка назви «Україна» в Київському літописі.

1199 р. – утворення Галицько-Волинської держави.

1240 р. – зруйнування Києва військами хана Батия, початок монгольського іга.

1303 р. – утворення галицької православної митрополії.

1349 р. – захоплення польським королем Казимиром III більшості земель Галицько-Волинської держави.

Джерела та література

1. Бойко О. Д. Історія України: навч. посіб. Київ, 2006. с. 40-95.
2. Гром В. М., Гуменюк С. М., Клинова-Дацюк Г. Д., Порвчук О. Г., Цибульський В. І. Історія української

культури: навчальний посібник / за ред. В. М. Грома.
Рівне, НУВГП, 2012. с. 18-32.

Допоміжна

3. Асєєв Ю. С. Джерела. Мистецтво Київської Русі. Київ, 1980.
4. Мистецтво Київської Русі: Альбом / Автор-упорядник Ю. С. Асєєв. Київ, 1989.
5. Котляр М. Галицько-Волинська Русь. Т. 5. Київ, 1998.
6. Степовик Д. Історія української ікони X – XX ст. Київ, 2008.
7. Толочко П. Київська Русь. Київ, 1996.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №2

Тема Русь-Україна у XIV – першій половині XVII ст. Доба Ренесансу

1. Українські землі у складі Великого князівства Литовського, Польщі, Речі Посполитої та інших держав.
2. Українська культура доби Ренесансу (освіта, наукові знання, книгодрукування, архітектура, образотворче мистецтво, музика, театр).

Методичні вказівки та завдання для самостійної роботи

У *першому* охарактеризуйте становище українських земель, захоплених Литвою та Польщею, їх адміністративно-правовий устрій, соціально-економічний і політичний розвиток (ліквідація князівств, Магдебурзьке право, Литовські статuti, «Устави на волоки», поширення католицизму). Назвіть наслідки (позитивні і негативні) Кревської та Люблінського уній для українських земель. Визначіть особливості розвитку українських земель у складі Речі Посполитої, зверніть увагу на релігійне життя в Україні у XVI ст. Наведіть приклади боротьби за автономію русько-українських земель.

Зверніть увагу на передумови та причини виникнення українського козацтва, ознайомтеся з теоріями його походження та письмовими відомостями про нього. Назвіть перших організаторів козацтва, охарактеризуйте устрій Запорозької Січі та військове мистецтво. Назвіть категорії козацтва (низовики, городовики, реєстровці).

При висвітленні *другого* питання охарактеризуйте добу Ренесансу (Відродження) у Європі, розкажіть про умови розвитку культури на українських землях. Зверніть увагу на заснування перших вищих шкіл (Острозької академії та Києво-Могилянського колегіуму), поширення книгодрукування, наукових знань розвиток братського руху, полемічної літератури. Підготуйте детальну інформацію про Острозьку Біблію та Пересопницьке Євангеліє.

Охарактеризуйте архітектурні пам'ятки епохи Ренесансу на українських землях, зокрема оборонні укріплення, замки-фортеці, церковне будівництво. Зверніть увагу на історію створення та особливості будівництва Кам'янець-Подільської, Білгород-Дністровської (Аккерман), Хотинської фортець. Зазначте про пам'ятки Ренесансу на Волині.

Вкажіть на особливості храмового будівництва на українських землях доби Відродження.

Окремо підготуйте інформацію про архітектуру Ренесансу у Львові («Чорна кам'яниця», палац Корнякта, ансамбль Успенської церкви, каплиці Боїмів та Камп'янів тощо).

Розкрийте особливості іконописання, музичного та театрального мистецтва.

Основні поняття:

Відродження, ренесанс – назва культурної епохи у розвитку європейських країн XIV – XVI ст. У цю епоху відбулося подолання духовного диктату церкви, виникла нова культура, звернена до земних справ і прагнення людей до щасливого життя.

Братства – національно-релігійні та культурно-просвітницькі організації українських міщан, які виникли при церковних парафіях у XV – XVII ст. Спочатку мали релігійно-благодійницький характер, а з

XVI ст. набувають великого громадсько-політичного і національно-культурного значення. Найвідомішими були – Львівське, Київське, Луцьке.

Бастіон – фортифікаційна споруда-виступ на кутах фортеці.

Берестейська унія – союз (об'єднання) православної церкви з католицькою під зверхністю Папи Римського, укладений на Берестському соборі 1596 р., внаслідок якого утворилася Українська греко-католицька церква.

Гуманізм – система ідей та поглядів на людину, як найвищу цінність; ідеологія і культурна течія епохи Відродження.

Донжон – центральна башта (вежа) середньовічного замку або фортеці, що одночасно виконувала функції оборонної споруди.

Люблінська унія – угода 1569 р. про об'єднання Польщі та Великого князівства Литовського в єдину федеральну державу – Річ Посполиту, укладена на спільному польсько-литовському сеймі.

Магдебурзьке право – середньовічне міське право, за яким міста звільнялися від управління і суду великих землевласників і створювали органи місцевого самоуправління. Виникло у XIII ст. у Магдебурзі (Німеччина). Першими містами в Україні магдебурзьке право отримали Сянок (1339 р., тепер у Польщі), Львів (1356 р.), Київ (1494 р.), у XV-XVI – більшість міст України.

Реформація – соціально-політичний, ідеологічний та релігійний рух у Європі XVI ст., спрямований проти католицької церкви. Внаслідок реформаційного руху виник протестантизм.

«Сім вільних наук (сім вільних мистецтв)» – освітній цикл навчальних дисциплін у середньовічних закладах, що складався з **тривіуму** (граматики, риторики, діалектики) та **квадривіуму** (арифметики, геометрії, астрономії та музики). Ці науки в античні часи називали «вільними мистецтвами», тому що займатися ними могли тільки вільні люди, на противагу невільним рабам.

Фільварок – це багатогалузеве феодальне господарство, яке ґрунтувалося на праці кріпосних селян; вироблена продукція йшла на ринок.

Основні дати:

1362 р. – розгром війська Золотої Орди литовсько-руським

біля річки Сині Води.

1385 р. – укладання Кревської унії, умови якої передбачали польський королівський титул для литовського князя Ягайла Ольгердовича в обмін на приєднання Великого князівства Литовського до Польської держави та запровадження католицизму.

1413 р. – укладання Городельської унії, Литва одержала більшу автономію.

1449 р. – створення Кримського ханства на чолі з Хаджі-Гіреєм.

1489 р. – перша письмова згадка про козаків.

1552-1556 рр. – заснування Д. Вишневецьким на о. Мала Хортиця першої Запорозької Січі

1556-1561 рр. – у Троїцькому монастирі с. Пересопниця архімандритом Григорієм старою українською мовою перекладено Євангеліє (Пересопницьке).

1576 р. – заснування Василем-Костянтином Острозьким вищої школи в Острозі.

Джерела та література

1. Бойко О. Д. Історія України : навч. посіб. Київ, 2006. с. 40-95.
2. Гром В. М., Гуменюк С. М., Клинова-Дацюк Г. Д., Поровчук О. Г., Цибульський В. І. Історія української культури : навчальний посібник / за ред. В. М. Грома. Рівне, НУВГП, 2012. с. 33-54.

Допоміжна

3. Ісаєвич Я.Д. Братства та їх роль у розвитку української культури XVI – XVIII ст. Київ, 1996.
4. Овсійчук В.А. Українське мистецтво XIV – першої половини XVII ст. Київ, 1985.
5. Степовик Д. Історія української ікони X – XX ст. Київ, 2008.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №3

Тема Державно-політичний та культурний розвиток українських земель у середині XVII – XVIII ст.

Козацьке бароко

1. Національно-визвольна війна українського народу (1648-1657 рр.).
2. Козацько-гетьманська держава та українські землі у II половині XVII - XVIII ст.
3. Українська культура доби бароко.

Методичні вказівки та завдання для самостійної роботи

У *першому* питанні проаналізуйте причини, характер, рушійні сили та завдання національно-визвольної війни.

Підготуйте інформацію про битви під Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями, Збаражем, Зборовим, Берестечком, Батогом, Жванцем, Молдавські походи.

Проаналізуйте умови Зборівського, Білоцерківського та україно-московського договорів. Які наслідки вони мали для України? Чому Б. Хмельницький обрав за союзника Московію? Що таке протекторат? Чи було це явище поширене в Європі?

Розкажіть про формування козацької держави – Війська Запорозького.

Охарактеризуйте воєнні дії 1654-1656 рр., Віленське перемир'я та основні напрями зовнішньої політики Б. Хмельницького. Зверніть увагу на зміни, які відбулися в українському суспільстві внаслідок Національно-визвольної війни. Підкресліть значення діяльності Б. Хмельницького.

При підготовці до *другого* питання проаналізуйте основні напрями внутрішньої та зовнішньої політики І. Виговського та Ю. Хмельницького. Зверніть увагу на ухвалення Гадяцьких пунктів та московсько-українську війну. Вкажіть причини поділу Гетьманщини, суть Андрусівського перемир'я (1667 р.) Охарактеризуйте гетьманування П. Тетері, І. Брюховецького, П. Дорошенка, Д. Многогрішного, І. Самойловича.

Підготуйте повідомлення про Чигиринські походи турецько-татарського війська, занепад Правобережжя, адміністративно-територіальний устрій Слобідської України.

Особливу увагу зверніть на внутрішню і зовнішню політику І. Мазепи, зокрема Паліївщину, участь України в подіях Північної війни, Полтавську битву 1709 р., наслідки війни.

Слід також підготувати інформацію про основний зміст конституції П. Орлика 1710 р., зазначивши, що вона є пам'яткою суспільно-політичної думки та символом боротьби за створення незалежної України.

Охарактеризуйте гетьманування І. Скоропадського, Д. Апостола. Зверніть увагу на причини обмеження автономії Гетьманщини, особливості діяльності Першої Малоросійської колегії (1722-1727 рр.), «Правління Гетьманського уряду» (1734-1750 рр.).

Дайте оцінку становищу українських земель у другій половині XVIII ст., зверніть увагу на гетьманування К. Розумовського, ліквідацію автономного устрою Гетьманщини, Запорізької Січі, діяльність Другої Малоросійської колегії (1764-1786 рр.), скасування козацького устрою на Слобожанщині, заселення Південної України, розгортання гайдамацького та опришківського рухів, зміни в політичному становищі Правобережної України після поділів Речі Посполитої.

У *третьому* питанні охарактеризуйте розвиток освіти, наукових знань, книгодрукування, літератури, музики та театру.

Зверніть увагу на особливості архітектурного будівництва, зокрема поширення на українських землях західноєвропейського та козацького (мазепинського) бароко, визначіть їх риси. Охарактеризуйте історію створення та особливості будівництва архітектурних пам'яток доби бароко: Покровського собору у Харкові, Свято-Троїцького собору Густинського монастиря на Чернігівщині, Троїцького собору в Чернігові, Георгіївський собору Видубецького монастиря у Києві, Троїцького собору в Новомосковську на Дніпровщині тощо. Розкажіть про творчість відомих архітекторів С. Ковніра, І. Григоровича-Барського, Я. Погребняка.

Зазначте про розвиток образотворчого мистецтва.

Основні поняття:

Бароко – (італ. – вигадливий, химерний) мистецький стиль, поширений у Європі у XVI-XVIII ст., характерні риси – підкреслена урочистість, декоративна пишність, динамічність композиції, контрастність масштабів і ритмів, матеріалів і прикрас, світла і тіні тощо. В Україні бароко характеризується використанням традицій народного мистецтва й широким застосуванням цегли в будівництві. Найяскравіше стиль бароко проявився при будівництві церков. До пам'яток бароко належать Успенський собор Почаївської лаври, велика дзвіниця та дзвіниця на Дальніх печерах Києво-Печерської лаври, церква Всіх Святих у Лаврі, Андріївська церква та Маріїнський палац у Києві тощо.

Військо Запорозьке – офіційна назва відновленої Української держави – Гетьманщини та її збройних сил упродовж 1649-1764 рр.

Гетьманщина – назва в науковій літературі Української держави, відновленої у 1649 р. Столицями були Чигирин, Гадяч, Батурин, Глухів. На початковому етапі її територія обмежувалася Київським, Чернігівським і Брацлавським воєводствами. Московський уряд з 1654 р. розпочав обмеження прав і привілеїв Гетьманщини. У 1663 р. вона була поділена на Лівобережну і Правобережну, поділ закріплений Андрусівським перемир'ям 1667 р. Поділялася на полки і сотні.

Малоросія – офіційна назва України в складі Російської імперії.

Малоросійська колегія – центральний орган російської колоніальної адміністрації в Лівобережній Україні у XVIII ст. Перша Малоросійська колегія створена указом Петра I 1725 р. у Глухові з метою контролю за діяльністю гетьмана й українського уряду та поступового обмеження автономії Гетьманщини. Очолив її С. Вельямінов. Усі питання державного життя Лівобережжя український уряд повинен був вирішувати за погодженням з Малоросійською колегією. У 1727 р.,

намагаючись залучити на свій бік козацьку старшину під час загострення російсько-турецьких відносин, царський уряд ліквідував її і поновив гетьманство. У листопаді 1764 р. Катерина II остаточно скасувала гетьманство і незабаром створила так звану Другу Малоросійську колегію на чолі з П. Румянцевим, головним завданням якої було остаточно ліквідувати автономію Гетьманщини. Припинила свою діяльність у серпні 1781 р.

Правління гетьманського уряду – орган, створений російським урядом у 1734 р. для управління Гетьманщиною. Після смерті Д. Апостола обрання нового гетьмана заборонялося, протягом наступних 16 років. Діяло “Правління” у складі шести осіб: три представники російської колоніальної адміністрації й троє представників козацької старшини. Функціонування “Правління” призвело до посилення контролю та втручання з боку російського уряду у внутрішні справи Гетьманщини. Ліквідоване у 1750 р. з обранням на гетьманство К. Розумовського.

Руїна – назва, вживана в історичній літературі для означення періоду громадянських війн, вторгнень іноземців в Україну, її поділу між Річчю Посполитою, Османською імперією та Московією, розколу Гетьманщини, спустошення Правобережжя; криза української державності у 60-70-х рр. XVII ст.

Основні дати:

- 1648 р.** – Жовтоводська, Корсунська та Пилявецька битви.
- 1649 р.** – Зборівська битва. Укладення Зборівського договору.
- 1651 р.** – Берестецька битва. Укладення Білоцерківського договору.
- 1652 р.** – Батозька битва.
- 1654 р.** – укладення українсько-російського договору.
- 1656 р.** – Віленське перемир'я.
- 1659 р.** – Конотопська битва.
- 1667 р.** – Андрусівський договір.
- 1681 р.** – Бахчисарайський мирний договір.
- 1686 р.** – «Вічний мир».

1709 р. – Полтавська битва.

1710 р. – ухвалення Конституції Пилипа Орлика.

1734 р. – заснування Нової (Підпільненської) Січі.

1764 р. – остаточна ліквідація гетьманства.

1768 р. – Коліївщина.

1775 р. – остаточна ліквідація царським урядом Запорозької Січі.

1783 р. – царський указ про закріпачення селян Лівобережної та Слобідської України.

Джерела та література

1. Бойко О. Д. Історія України : навч. посіб. Київ, 2006.
2. Гром В. М., Гуменюк С. М., Клинова-Дацюк Г. Д., Поровчук О. Г., Цибульський В. І. Історія української культури : навчальний посібник / за ред. В.М. Грома. Рівне, НУВГП, 2012.

Допоміжна

3. Гуржій О., Чухліб Т. Гетьманська держава. Т.8. Київ, 1999.
4. Жолтовський П. М. Український живопис XVII – XVIII ст. Київ, 1978.
5. Макаров А. М. Світло українського бароко. Київ, 1994.
6. Степовик Д. Історія української ікони X – XX ст. Київ, 2008.
7. Яворницький Д. Історія українських козаків. Львів, 1990.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №4

Тема Національно-культурне відродження наприкінці XVIII – на початку XX ст.

1. Суспільно-політичне та соціально-економічне становище українських земель у складі Російської та Австрійської (Австро-Угорської імперій) наприкінці XVIII – на початку XX ст.

2. Українська культура наприкінці XVIII – початку XX ст.: освіта, наука, література, архітектура, образотворче мистецтво, театр, музика.

Методичні рекомендації щодо підготовки до семінарського заняття

У першому питанні спершу охарактеризуйте суспільно-політичне становище українських земель у складі Російської імперії наприкінці XVIII – початку XX ст. Зверніть увагу на включення українських земель до складу імперії, новий адміністративно-територіальний поділ, передумови, труднощі, стадії національного відродження; поширення російського та польського суспільних рухів.

Окремо підготуйте інформацію про діяльність Кирило-Мефодіївського братства.

Прослідкуйте політику російського царизму щодо української мови (Валуєвський циркуляр 1863 р. та Емський указ 1876 р.). Зверніть увагу на розвиток громадівського руху, заснування та діяльність «Південно-Західного» відділу Російського географічного товариства» тощо.

Проаналізуйте причини створення політичних партій у Наддніпрянщині, розвиток самостійницької і автономістської течій в національному русі. Поясніть, чому у програмах політичних партій домінувала ідея автономії України?

Зверніть увагу на події революції 1905 – 1907 рр. в Україні, діяльність українських парламентських громад в I та II Державних Думах та посилення національного гніту в Наддніпрянщині у 1907 – 1914 рр.

Характеризуючи соціально-економічне становище Наддніпрянської України у складі Російської імперії, зазначте про промисловий переворот та зародження ринкової економіки, реформи 60 – 70-х рр. XIX ст. і процеси модернізації в Україні, передвоєнне економічне піднесення, земельну реформу П. Столипіна та її вплив на Україну.

Далі оцініть суспільно-політичне становище західноукраїнських земель у складі Австрійської (Австро-Угорської) імперії,

зокрема їх включення до складу імперії та новий адміністративно-територіальний поділ, початок національного відродження, діяльність «Руської трійці». Зверніть увагу на національну політику австрійського уряду щодо українських земель.

Розкажіть про революцію 1848-1849 рр. на західноукраїнських землях, діяльність Головної Руської Ради.

Зазначте про політизацію національного руху й утворення перших політичних партій: Русько-української радикальної партії (РУРП), Української національно-демократичної партії (УНДП), Української соціал-демократичної партії (УСДП). Розкрийте боротьбу політичних партій Західної України за реформу виборчої системи.

Окреслюючи соціально-економічне становище західноукраїнських земель у складі Австрійської (Австро-Угорської) імперії, зверніть увагу на реформи Марії Терезії та Йосифа II, аграрну – 1848 р., розвиток кооперативного руху, трудову еміграцію.

При підготовці до *другого* питання охарактеризуйте умови розвитку культури в Україні наприкінці XVIII – початку XX ст., зауважте про появу найважливішої пам'ятки автономістського руху – «Історії русів» та її вплив на суспільно-політичне життя.

Розкажіть про систему освіти (зазначте про відкриття університетів у Харкові, Києві) та наукові знання в Наддніпрянській Україні та західноукраїнських землях.

Зауважте про розвиток нових напрямів культури, зокрема відкриття театрів, музеїв, архівів; роль українських підприємців-благодійників.

Зверніть увагу на особливості архітектурного будівництва, зокрема поширення на українських землях класицизму ампіру, еkleктики та модерну; визначіть їх риси. Охарактеризуйте історію створення та особливості будівництва архітектурних пам'яток у стилі класицизму: палаци К. Розумовського в Батурині (Чернігівщина), Тарнавських у Качанівці (Чернігівщина), родини Галаганів у Сокиринцях (Чернігівщина) тощо. Зверніть увагу на церковне будівництво в стилі класицизму, особливо на Півдні України, Київщині, Харківщині.

Розкажіть про поширення на українських землях стилю ампір. Зауважте, що у Полтаві протягом 1809-1813 рр. був побудований єдиний в Україні ансамбль центральної міської площі у стилі ампір (Малоросійський поштамт, будинок генерал-губернатора та Дворянське зібрання).

Зазначте, що у середині XIX ст. в архітектуру проникає еkleктика, назвіть її характерні риси. Підготуйте інформацію про пам'ятки: резиденцію буковинських митрополитів (нині університет в Чернівцях), Володимирський собор у Києві, Благовіщенський собор у Харкові тощо.

Охарактеризуйте архітектурні пам'ятки в стилі модерн (Будинок з химера, Будинок Полтавського земства, Музей старожитностей і мистецтв). Ознайомтеся з творчістю архітекторів В. Городецького, П. Альошина, В. Кричевського.

Підготуйте інформацію про розвиток образотворчого мистецтва: творчість художників Т. Шевченка, В. Тропініна, М. Мурашка, М. Пимоненка, Г. Нарбута та ін.

Основні поняття:

Ампір – (франц. empire) – архітектурно-мистецький стиль, перших десятиліть XIX ст., що завершив еволюцію класицизму. Характерними рисами є звернення до мистецьких традицій імператорського Риму з його прагненням до строгої величі та помпезності, холодної елегантності тощо. В стилі ампір в Україні побудовано ансамбль Круглої площі у Полтаві.

Асиміляція – (від лат. assimilatio – уподібнення) – злиття одного народу з іншим шляхом засвоєння його мови, культури, національних звичаїв і традицій.

Етнографія – наука, що вивчає культуру та побут народів світу, їхнє походження, розселення і культурно-побутові взаємозв'язки.

Еkleктизм – (від грец. – вибирати) – поєднання художніх елементів різних мистецьких стилів (неороманський, невізантійський, неготичний, необароковий тощо) в одній архітектурній пам'ятці. Був поширений в Україні у другій

половині XIX ст. Пам'ятки цього стилю: Володимирський собор у Києві, резиденція буковинських митрополитів у Чернівцях тощо.

Кирило-Мефодіївське товариство – українська таємна політична організація, що виникла в січні 1846 р. у Києві. Ініціаторами створення були В. Білозерський, М. Гулак, М. Костомаров, П. Куліш, О. Маркевич. Програмні положення товариства були викладені в «Книзі буття українського народу» і «Статуті Слов'янського братства св. Кирила і Мефодія». Братство ставило своїм головним завданням побудову майбутнього суспільства на засадах християнської моралі, шляхом здійснення реформ; створення на принципах рівності та суверенності демократичної федерації слов'янських народів на чолі з Україною; знищення царизму і скасування кріпосного права.

Класицизм – (від лат. «зразковий, взірцевий») – напрям у європейському мистецтві XVII – початку XIX ст., який відзначався геометрично чітким плануванням приміщень, строгістю архітектурних форм, стриманістю оздоблення та широким використанням ордерної системи. У цьому стилі в Україні – побудовано чимало палаців, зокрема Г. Шидловського, К. Розумовського; собори – Спасо-Преображенський в Одесі та Катеринославі, п'ятиярусна дзвіниця Успенського собору в Харкові тощо.

Меценат – (від імені римського політичного діяча I ст. до н.е. Мецената, який уславився покровительством поетів) – багатий покровитель науки, мистецтва та літератури.

Модерн – (modern – сучасний) – це художній стиль, що протиставляв себе традиційним цінностям і надавав великого значення естетизації культури. Для модерної архітектури характерна асиметричність планування, естетика ламаних та гнучких ліній, широке використання контрастних будівельних матеріалів (цементу, бетону, скла, литого заліза), багатство декоративного оформлення. У цьому стилі в Україні побудовано «будинок з химерами» у Києві (нині резиденція Президента України), «будинок з ромашками» у Харкові, дохідний будинок (нині готель «Україна») в Дніпрі

та ін.

Національно-культурне відродження – соціальний та політичний рух на території Російської та Австро-Угорської імперій у XIX ст., що виступав за національно-культурне відродження й становлення української нації. На початку XX ст. перейшов у політичну стадію і характеризувався активною боротьбою українців за свої культурні та політичні права.

Парафіяльні школи – початкові школи при церковних парафіях. Були одно чи двокласними, існували переважно для нижчих верств населення.

Рококо – стиль у європейському мистецтві XVIII ст., основними рисами якого були зігнуті лінії, сплетіння різних і ліплених орнаментів, завитки, використання дзеркал та мальовничих панно. Зразки архітектури доби рококо в Україні: ратуша у Бучачі, костел Бернардинів у Львові та ін.

«Руська трійця» – громадсько-культурне об'єднання демократичного спрямування, що сформувалося серед української студентської молоді Львівського університету та вихованців греко-католицької духовної семінарії у 1830-х рр. Гурток очолювали М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький. Діячі «Руської трійці» працювали в галузі джерелознавства, літературознавства, мовознавства, народознавства, педагогіки, фольклористики, вели літературно-художню та перекладацьку роботу. У 1837 р. діячі гуртка видали альманах «Русалка Дністровая» у Будапешті. Діячі «Руської трійці» підтримували тісні особисті та творчі стосунки з представниками Наддніпрянської України.

Основні дати:

1772 р. – перший поділ Речі Посполитої. Приєднання до Росії Східної Білорусії, а Галичини – до Австрії.

1793 р. – другий поділ Речі Посполитої. До Росії відійшли Київщина, Східна Волинь, Поділля, Брацлавщина.

1795 р. – третій поділ Речі Посполитої. Росія включила до свого складу Західну Волинь.

- 1805 р.** – відкриття Харківського університету.
- 1833-1837 рр.** – діяльність демократично-просвітительського та літературного гуртка «Руська трійця».
- 1834 р.** – заснування університету в Києві.
- 1846-1847 рр.** – діяльність Кирило-Мефодіївського товариства.
- 1848 р.** – ліквідація кріпосного права у Галичині.
- 1848 р.** – утворення у Львові першої української організації – Головної Руської Ради.
- 1853 – 1856 рр.** – Кримська війна.
- 1861 р.** – царський маніфест про скасування кріпосного права в Росії.
- 1863 р.** – Валуєвський циркуляр.
- 1865 р.** – заснування в Одесі Новоросійського університету.
- 1867 р.** – перетворення Австрійської імперії на дуалістичну Австро-Угорську.
- 1876 р.** – Емський указ.
- 1882 р.** – створення в Єлисаветграді першої української професійної театральної трупи.
- 1890 р.** – утворення Русько-української радикальної партії (РУРП) – першої української політичної партії.
- 1900 р.** – утворення Революційної української партії (РУП).
- 9 січня 1905 р.** – розстріл робітничої демонстрації («Кривава неділя»), початок першої російської революції.

Джерела та література

1. Бойко О. Д. Історія України: навч. посіб. Київ, 2006.
2. Гром В. М., Гуменюк С.М., Клинова-Дацюк Г. Д., Поровчук О. Г., Цибульський В. І. Історія української культури: навчальний посібник / за ред. В. М. Грома. Рівне, НУВГП, 2012.

Допоміжна

3. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX – XX ст. Київ, 1996.
4. Степовик Д. Історія української ікони X – XX ст. Київ, 2008.

**Тема Національна революція та боротьба за
українську державність у 1917-1921 рр.**

1. Доба Центральної Ради (1917 – 1918 рр.).
2. Українська держава Павла Скоропадського (1918 р.).
3. Директорія УНР. Західноукраїнська Народна Республіка (1918 – 1919 рр.).
4. Боротьба за владу в Україні у 1919 – 1921 рр.
Причини поразки української революції.

**Методичні рекомендації щодо підготовки до
семінарського заняття**

При підготовці до *першого* питання визначіть причини й передумови української революції. Охарактеризуйте процес створення представницьких органів влади в Україні, еволюцію поглядів політичних сил України щодо самовизначення українців (проаналізуйте зміст IV універсалів Центральної Ради, погляди самостійників). Поясніть чому керівництво Центральної Ради у II універсалі відмовляється від автономії? В чому суперечливість III універсалу?

Зверніть увагу на позицію керівництва УНР щодо створення армії. Підготуйте інформацію про М. Грушевського, В. Винниченка, С. Петлюру, М. Міхновського.

Розкажіть про Ультиматум Раднаркому та перебіг війни радянської Росії з УНР.

Проаналізуйте зміст IV універсалу, умови Брестського миру між УНР та державами Четверного союзу, діяльність Центральної Ради у березні-квітні 1918 р. причини падіння Центральної Ради.

У *другому* питанні охарактеризуйте причини державного перевороту і утворення Української Держави, її внутрішню і зовнішню політику. Зверніть увагу на ставлення політичних сил до гетьманського режиму, антигетьманський переворот. Вкажіть причини падіння режиму П. Скоропадського.

При підготовці до *третього* питання розкажіть про прихід до влади Директорії, її внутрішню та зовнішню політику, інтервенцію країн Антанти (листопад 1918 квітень 1919 рр.), Другу війну Радянської Росії проти УНР. Вкажіть на причини поразки Директорії.

Зверніть увагу на утворення ЗУНР, її внутрішню та зовнішню політику, Акт злуки УНР та ЗУНР, причини падіння ЗУНР.

У *четвертому* питанні розкажіть про більшовицький режим в Україні, прийняття Конституції УСРР 1919 р., денікінський режим. Зверніть увагу на Перший «Зимовий похід» Армії УНР, Варшавську угоду між УНР та Польщею, Польсько-радянську війну на території України, Другий «Зимовий похід» Армії УНР.

Проаналізуйте причини поразки та значення революції.

Основні поняття:

Акт Злуки – проголошення об'єднання двох українських держав – УНР і ЗУНР – 22 січня 1919 р. у Києві. Продемонстрував прагнення українського народу до соборності.

Автономія – самоврядування певної частини держави, що здійснюється в межах, передбачених загальнодержавним законом.

«Восний комунізм» – соціально-економічна політика більшовиків в УСРР періоду 1919-1921 рр., характерними рисами якої було встановлення продовольчої розкладки, заборона торгівлі, націоналізація всіх підприємств, згорання грошового обігу, загальна трудова повинність.

Генеральний Секретаріат – виконавчий орган влади в Україні, створений 15 червня 1917 р. Голова – В. Винниченко.

Гетьманат – гетьманський державний устрій в Україні за часів П. Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р.)

Директорія УНР – тимчасовий орган державної влади УНР, створена 14 листопада 1918 р. у Києві спочатку як тимчасовий верховний орган для організації антигетьманського

повстання, згодом – як найвищий державний орган УНР. Склад – В. Винниченко (голова), О. Андрієвський, А. Макаренко, С. Петлюра, Ф. Швець. 11 лютого 1919 р. В. Винниченко вийшов зі складу Директорії і її очолив С. Петлюра.

Другий зимовий похід (Листопадевий рейд) – остання спроба українських національно-державних сил збройним шляхом завоювати незалежність України в ході національно-визвольних змагань 1917-1921 рр.

Перший зимовий похід – визначний бойовий рейд військових з'єднань армії УНР по тилах більшовицьких військ з 6 грудня 1919 до 6 травня 1920 р. Бойова група, що його здійснювала, складалася з трьох дивізій: Запорізька, Київська і Волинська з такими командувачами-генералами: Андрій Гулий-Гуленко, Юрій Тютюнник і Олександр Загородський.

Основні дати:

4 березня 1917 р. – утворення Української Центральної Ради.

6 квітня 1917 р. – Всеукраїнський Національний конгрес.

10 червня 1917 р. – Перший Універсал Центральної Ради.

3 липня 1917 р. – Другий Універсал Центральної Ради, збройний виступ самостійників.

7 листопада 1917 р. – Третій Універсал Центральної Ради, проголошення УНР.

9 січня 1918 р. – Четвертий Універсал Центральної Ради.

27 січня 1918 р. – Брестський мир між УНР та державами Четвертого союзу.

29 квітня 1918 р. – державний переворот і прихід до влади П. Скоропадського.

14 листопада 1918 р. – утворення Директорії.

13 листопада 1918 р. – проголошення ЗУНР.

22 січня 1919 р. – Акт злуки.

Листопад 1918 – листопад 1921 р. – Друга радянсько-українська війна.

Квітень 1920 р. – Варшавська угода.

Березень 1921 р. – Ризький мирний договір.

Джерела та література

1. Бойко О. Д. Історія України : навч. посіб. Київ, 2006.
2. Гром В. М., Гуменюк С.М., Клинова-Дацюк Г. Д., Поровчук О. Г., Цибульський В. І. Історія української культури : навчальний посібник / за ред. В. М. Грома. Рівне, НУВГП, 2012.

Допоміжна

3. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX – XX ст. Київ, 1996.
4. Україна: політична історія XX – початку XXI ст. / Редрада: В. Литвин та ін. Київ, 2007.

III. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

I. Розподіл балів:

1. Бали за роботу на семінарському занятті (виступ з доповіддю, доповнення, участь у дискусії з проблемних питань, аргументовано висловлена власна позиція) – $10 \times 5 = 50$.
 2. Бали за написання і захист звіту про самостійну роботу – 10.
- Екзамен – максимальна кількість балів – 40
Разом – 100 балів

II. Шкала оцінювання в ECTS

Для діагностики знань використовується кредитно-модульна система за 100 бальною шкалою оцінювання.

Сума балів за всі форми навчальної діяльності	Для екзамену
90-100	відмінно
82-89	добре
74-81	добре
64-73	задовільно
60-63	задовільно
35-59	не задовільно

	з можливістю повторного складання
0-34	не задовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

IV. ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ ПИТАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Давня історія та культура України. Трипільська цивілізація.
2. Давні кочові народи на території сучасної України.
3. Античні міста-держави Північного Причорномор'я та їх культура.
4. Походження та розселення слов'ян. Східнослов'янські союзи племен.
5. Язичницька культура східних слов'ян.
6. Утворення та розвиток Київської Русі у IX-X ст.
7. Київська Русь за Володимира Великого та Ярослава Мудрого.
8. Запровадження християнства та його вплив на розвиток культури.
9. Розвиток писемності, освіти, літератури в Київській Русі.
10. Архітектура Київської Русі. Культурні споруди.
11. Монументальний живопис та іконопис Київської Русі. Мозаїки. Фрески.
12. Роздробленість Русі. Перші згадки етноніма «Україна».
13. Монголо-татарська навала на Русь та її наслідки.
14. Історія та культура Галицько-Волинського князівства.
15. Українські землі у складі Литви, Польщі та Речі Посполитої (XIV – перша половина XVII ст.).
16. Виникнення українського козацтва та Запорозької Січі. Козацтво – захисник православної віри та культури українського народу.
17. Поширення гуманістичних ідей в духовній культурі України доби Ренесансу.
18. Пересопницьке Євангеліє – визначна пам'ятка української мови та культури.

19. Берестейська (1596 р.) унія та її наслідки. Полемічна література.
20. Козацько-селянські війни та повстання наприкінці XVI – у 1620–1630-х рр.
21. Гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний та його доба.
22. Православні міщанські братства у XVI-XVII ст. Братські школи.
23. Розвиток освіти у XVI – першій половині XVII ст. Острозька академія.
24. Книгодрукування у XVI-XVII ст. Острозька Біблія.
25. Архітектура та образотворче мистецтво доби Відродження.
26. Національно-визвольна війна під проводом Богдана Хмельницького (1648-1657 рр.). Утворення козацько-гетьманської держави.
27. Козацько-гетьманська держава у 2-й половині XVII ст. Руїна.
28. Гетьман Іван Мазепа та його роль у розвитку козацької державності і культури.
29. Пилип Орлик. Конституція 1710 р.
30. Гайдамацький та опришківський рухи. Коліївщина.
31. Обмеження козацької автономії та скасування Гетьманщини у XVIII ст. Ліквідація Запорозької Січі.
32. Усна народна творчість та література у XVI-XVIII ст. Козацькі літописи.
33. Архітектура та образотворче мистецтво доби бароко і рококо.
34. Музична і театральна культура у XVI–XVIII ст.
35. Києво-Могилянська академія – визначний центр освіти і науки в Україні.
36. Українські землі у складі Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперій (кінець XVIII – початок XX ст.).
37. Національно-культурне відродження наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст. «Руська трійця». Кирило-Мефодіївське братство.
38. Архітектура та образотворче мистецтво наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст. Доба класицизму.

39. Література, музика, театр наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.
40. Соціально-економічний розвиток та суспільно-політичне життя у Наддніпрянській Україні у 2-й половині XIX – на початку XX ст.
41. Громади та їх роль у розвитку української культури. Наступ царизму на українську мову та культуру.
42. Суспільно-політичне життя у західноукраїнських землях у 2-й половині XIX – на початку XX ст.
43. Розвиток культури у західноукраїнських землях у 2-й половині XIX – на початку XX ст. «Просвіти». НТШ.
44. Архітектура, література та мистецтво другої половини XIX – початку XX ст. Український модерн.
45. Музична і театральна культура у другій половині XIX – на початку XX ст.
46. Розвиток освіти та науки у XIX – на початку XX ст.
47. Перша Світова війна і Україна. Українські січові стрільці.
48. Створення та діяльність Української Центральної Ради. Проголошення УНР.
49. Російсько-українська війна 1917-1918 рр. Бій під Крутами.
50. IV Універсал ЦР. Брестський мир.
51. Українська Держава Павла Скоропадського.
52. Директорія УНР та ЗУНР у 1918-1919 рр.
53. Акт злуки 22.01.1919 р.
54. Боротьба за українські землі у 1919-1921 рр. Причини поразки Української національної революції.
55. Розвиток української культури у 1917-1920 рр.
56. Радянська Україна у 1920-1930-х рр. Утвердження тоталітарного режиму.
57. Національно-культурне будівництво у 1920-х рр. Українізація.
58. Сталінська індустріалізація та колективізація. Голодомор 1932-1933 рр.
59. «Розстріляне відродження». Репресії 1920-1930-х рр.
60. Західноукраїнські землі у 1920-1930-х рр. ОУН. Карпатська Україна.

61. Розвиток літератури та мистецтва у 1920-1930 рр. Український авангард.
62. Україна у II Світовій війні. Рух Опору. УПА.
63. Україна у післявоєнний сталінський період. Повстанська боротьба.
64. Українська культура у період Другої світової війни та у післявоєнні роки. Сталінські ідеологічні кампанії і репресії.
65. Україна у 1950-1980-х рр. Шістдесятники. Дисидентський рух.
66. Розвиток освіти, науки та мистецтва у другій половині XX ст.
67. Українське «поетичне кіно». С. Параджанов, Ю. Ілленко, І. Миколайчук.
68. Національно-державне відродження та становлення суверенної держави наприкінці 1980-х – у 1990-х рр.
69. Революційні події 2004-2014 рр. Анексія Криму. Війна на Донбасі.
70. Україна та українська культура у сучасному світі.
71. Українська діаспора та її внесок у розвиток державності і культури.